

Lunds Universitet  
Centrum för Genusvetenskap

GNVK01 dk 3  
VT 2008-05-28  
Handledare: Åsa Lundqvist

# Diskriminering – vad betyder det?

En kvalitativ intervjustudie om vad ungdomar anser att  
diskriminering är

Cecilia Ivarsson  
Lisa-Lo Sonnesjö

## **Abstract**

Detta är en studie av ungdomars syn på diskriminering. Syftet med vår undersökning är att undersöka vad ungdomar anser att diskriminering är. Tidigare forskning visar att diskrimineringsbegreppet kan vara svårt att definiera och att ungdomar inte har kunskap om begreppets fulla innebörd. Våra kvalitativa intervjuer med sex ungdomar visar att diskrimineringsbegreppet är svårt att definiera och att deras definition av diskriminering stämmer överens med delar av barn- och elevskyddslagen. Med hjälp av teorier om intersektionalitet kan vi se att ungdomarna inte har tillräckliga kunskaper om vad diskriminering är och detta medför att de inte vet sina eller andras rättigheter inför barn- och elevskyddslagen.

**Nyckelord:** *ungdomar, diskriminering, barn- och elevskyddslagen*

This is a study of young people's perception of discrimination. The purpose of the study is to investigate what young people consider to be discrimination. Previous research reveals that the concept of discrimination can be difficult to define and that young people lack full knowledge of the meaning of the concept. Our qualitative interviews with six young people show the difficulty in defining the concept, but that their perception does align with sections of the Child and pupil protection law. With the support of intersectionality theories we can distinguish that young people lack sufficient knowledge of discrimination hence the awareness of their own and other rights, within the Child and pupil protection law, suffers.

**Key words:** *Young people, discrimination, Child and pupil protection law*

# Innehållsförteckning

1. Inledning	s. 4
1:1 Syfte	s. 4
1:2 Frågeställningar	s. 5
1:3 Uppsatsens disposition	s. 5
2. Bakgrund	s. 5
2:1 Vad säger lagen?	s. 5
2:2 Vad säger JämO, DO, HO, HomO och BEO?	s. 8
2:3 Vad säger ungdomar?	s. 9
2:4 Diskussion kring begreppet diskriminering	s. 11
3. Teori	s. 13
3:1 Intersektionalitet	s. 13
3:2 Intersektionalitet och diskriminering	s. 13
4. Metod och metodologi	s. 17
4:1 Urval	s. 17
4:2 Tillvägagångssätt	s. 19
4:3 Tematisering av materialet	s. 21
4:3:1 Diskriminering och mobbning, vad är vad?	s. 22
4:3:2 Vem diskriminerar?	s. 24
4:3:3 Vem blir diskriminerad?	s. 26
4:3:4 Hur vet man att man är diskriminerad?	s. 28
4:4 Analys av materialet	s. 30
5. Avslutande diskussion	s. 36
6. Källförteckning	s. 38

# 1. Inledning

Har du blivit diskriminerad? Hur vet du det? Vad betyder egentligen diskriminering? Den 1 april 2006 trädde lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever i kraft. Lagen som även kallas barn- och elevskyddslagen<sup>1</sup> tillämpas på utbildning och annan verksamhet som avses i skollagen<sup>2</sup>, dvs. den omfattar skolbarnsomsorgen, förskoleverksamheten, förskoleklassen, grund- och gymnasieskolan, specialskolan, särskolan, sameskolan och kommunernas vuxenutbildning.<sup>3</sup> Efter att ha skrivit en juridikuppsats om hur denna lag tillämpats i en gymnasieskola väcktes vårt intresse för just begreppet diskriminering. Vad innebär diskriminering egentligen och framförallt vet eleverna som omfattas av lagen vad begreppet innebär? Vi frågade oss hur effektiv lagen blir om man inte kan få någon klarhet i detta. Vår uppsats handlar alltså om hur ungdomar ser på diskrimineringsbegreppet. När vi under arbetets gång har undersökt forskningsfältet och den tidigare forskningen som behandlar diskriminering har vi märkt att denna forskning främst handlar om på vilket sätt de olika grupper som omfattas av diskrimineringslagar diskrimineras. Det förs få egentliga diskussioner om själva begreppet. Vi har däremot funnit en teori som ifrågasätter diskrimineringsbegreppet och diskuterar dess koppling till makt. Teorier om intersektionalitet blir en bra kombination och lyfter fram många intressanta aspekter av vårt material. Vi anser att vi i denna uppsats lyckas få fram en bra kritik av diskrimineringslagar och hur effektiva de är.

## 1:1 Syfte

Nu när den nya barn- och elevskyddslagen har trätt i kraft är det viktigt att ungdomar vet vad diskriminering betyder. Syftet med denna uppsats är därför att undersöka vad unga människor anser att diskriminering är. Vi svarar på detta genom att undersöka vad några ungdomar vid en gymnasieskola anser att diskriminering innebär. Analysen görs utifrån ett intersektionellt perspektiv som teoretiserar de olika diskrimineringsgrunderna och hur de förhåller sig till varandra.

---

<sup>1</sup> Förebygga diskriminering och främja likabehandling i skolan 2008

<sup>2</sup> 2006:67 1§ andra stycket

<sup>3</sup> Prop. 2005/06:38

## 1:2 Frågeställningar

Våra frågeställningar är således följande:

***Hur uppfattar elever vid en gymnasieskola begreppet diskriminering och innebörden av detta?***

*Vad anser eleverna vara diskriminering?*

*Vilka blir utsatta för diskriminering?*

*Vilka diskriminerar?*

## 1:3 Uppsatsens disposition

För att få en översikt över begreppet diskriminering och dess innebörd går vi först igenom vad lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever säger att diskriminering är. Sedan går vi igenom hur de olika ombudsmännen förklarar innebörden med diskriminering i förhållande till den nya diskrimineringslagen. Därefter kommer ett avsnitt om vad ungdomar har sagt i tidigare forskning om ungdomar och diskriminering. Slutligen har vi ett avsnitt där olika forskare resonerar kring diskrimineringsbegreppet och dess innebörd. Detta för att få en översikt om hur begreppet tidigare har diskuterats. Därefter redogör vi för den teori vi har valt att använda oss av för att kunna angripa vårt material. Efter teoridelen kommer en presentation av vår metod vårt material och därefter en analys.

## 2. Bakgrund

### 2:1 Vad säger lagen?

I Regeringens proposition *Trygghet, respekt och ansvar – om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever* redogör regeringen för de begrepp som lagen 2006:67 innehåller. Det som intresserar oss i förhållande till vårt syfte är *direkt diskriminering, indirekt diskriminering, trakasserier* och *annan kränkande behandling*. Detta för att det är de diskrimineringsformer som lagen omfattar.

Med direkt diskriminering menas att ett barn eller en elev behandlas sämre av någon huvudman inom verksamheten än vad ett annat barn eller elev i en jämförbar situation

blir/skulle kunna bli. Behandlingen måste ha ett samband med någon av de diskrimineringsgrunder som lagen avser dvs. kön, etnisk tillhörighet, sexuell läggning, religion eller annan trosuppfattning eller funktionshinder. De nyckelord som används för att beskriva direkt diskriminering i propositionen är missgynnande, jämförbar situation och orsakssamband.

Ett missgynnande av ett barn eller en elev än något som måste ha förekommit för att en handling ska klassas som direkt diskriminering. Med missgynnande menas att barnet eller eleven behandlas mindre förmånligt än andra barn och elever och att det medför en nackdel eller skada för denna. Trakasserier från huvudman eller liknande mot barn eller elever omfattas även av detta förbud då trakasserier räknas som skada och nackdel.<sup>4</sup>

För att utreda om det är direkt diskriminering som förekommer inom en verksamhet, dvs. om ett barn eller elev får en mindre förmånlig behandling, görs en jämförelse. Det behöver inte finnas en riktig jämförelseperson utan en hypotetisk prövning är tillräcklig. Den behandling som den person som anser sig vara utsatt har fått jämförs med den behandling som en person i en jämförbar situation fått. Denna person som man jämför med ska då ha en annan könstillhörighet, annan etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning eller sexuell läggning. För barn och elever med funktionshinder måste man även jämföra om funktionshindret påverkar utbildningens sakliga förutsättningar. Om den studerande kan delta i undervisningen exempelvis.<sup>5</sup>

Den sista nödvändiga faktorn för att en behandling ska ses som direkt diskriminering är att det föreligger ett orsakssamband. Med orsakssamband menas att det ska finnas ett samband mellan elevens/barnets missgynnande, effekten av detta och den aktuella diskrimineringsgrunden. Detta samband kan vara svagt och oavsiktligt, men det anses ändå vara direkt diskriminering. Med orsakssamband menas även att ett barn eller en elev kan bli diskriminerad för att denna förmodas tillhöra exempelvis en religion eller har en anknytning till någon annan som gör det, så som en förälder.<sup>6</sup>

---

<sup>4</sup> Regeringens proposition 2005/06:38 sid. 94

<sup>5</sup> ibid. sid. 95

<sup>6</sup> ibid. sid. 96

Med indirekt diskriminering menas att huvudmannen eller liknande för verksamheten tillämpar en bestämmelse, ett förfaringsätt eller ett kriterium som verkar neutralt men som i verkligheten missgynnar barn och elever som tillhör exempelvis ett kön. Men om detta missgynnande kan motiveras med ett berättigat mål behöver det inte vara indirekt diskriminering. Nyckelord som kopplas samman med indirekt diskriminering är missgynnande, jämförelse och intresseavvägning.

Med missgynnande menas här att huvudmannen tillämpar något som verkar neutralt men som missgynnar vissa grupper i praktiken. Med jämförelse menar propositionen att man ska jämföra praktiska situationer där missgynnande skett. Hypotetiska jämförelser fungerar inte vid indirekt diskriminering.<sup>7</sup> Med det tredje och sista nyckelordet intresseavvägning menas att ett missgynnande kan ske av vissa grupper om två kriterier uppfylls. Det första kriteriet är att syftet och målet med missgynnandet måste vara godtagbart på ett objektivt sätt. När detta är fastställt är det andra kriteriet att den som tillämpar missgynnandet har ett viktigt mål med detta.<sup>8</sup>

Trakasserier är när en persons värdighet kränks i samband med sexuell läggning, religion eller annan trosuppfattning, etnisk tillhörighet, könstillhörighet eller funktionshinder. Detta är enligt propositionen diskriminering. Det påpekas i propositionen att trakasserier på grund av kön och sexuella trakasserier är två olika diskrimineringsgrunder.<sup>9</sup>

Annan kränkande behandling är även en diskrimineringsform i lagen. I propositionen förklaras detta begrepp som ”ett uppträdande med diskriminerande inslag som kränker ett barns eller en elevs värdighet”.<sup>10</sup> Mobbning är något som tillhör ”annan kränkande behandling”. Propositionen förklarar mobbning som att det är upprepade kränkande handlingar under en viss tid mellan barn och elever och mellan lärare och elever i skolan. Mobbning beskrivs som en medveten handling för att tillfoga någon skada. Dessa handlingar kan vara både verbala och fysiska. De kan även vara andra saker som ryktesspridning, grimaser eller genom att avsiktligt utesluta någon m.m. Mobbning som inte kan kopplas till diskrimineringsgrunderna, som därför enligt

---

<sup>7</sup> ibid. sid. 96ff

<sup>8</sup> ibid. sid. 98

<sup>9</sup> ibid. sid. 98ff

<sup>10</sup> ibid. sid. 103

lagen inte är trakasserier, hamnar därför under gruppen ”annan kränkande behandling”.<sup>11</sup>

## 2:2 Vad säger JämO, DO, HO, HomO och BEO?

Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Handikappombudsmannen (HO) och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) samt Skolverket genom Barn- och elevombudet (BEO) har tillsyn över barn- och elevskyddslagen. De kom 2008 med materialet *Förebygga diskriminering och främja likabehandling i skolan*<sup>12</sup> som är ett material som ger handledning i arbetet med en likabehandlingsplan. Här finns en utförlig förklaring om de olika begreppen som används i likabehandlingsplanen som direkt och indirekt diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling. För att förklara diskrimineringsbegreppet närmare fokuserar rapporten på var och en av de olika diskrimineringsgrunderna och ger exempel på vad diskriminering inom dessa kan vara. De börjar med diskrimineringsgrunden kön. Här tar de upp att det kan finnas två olika sätt att bli trakasserad på inom kategorin kön och det är sexuella trakasserier och trakasserier som har samband med kön. Sexuella trakasserier är enligt rapporten exempelvis tafsande och sexualiserat språkbruk och trakasserier som har samband med kön kan vara förlöjligande på grund av en elevs könstillhörighet. Rapporten ger även en begreppsförklaring på transsexualitet som de menar är när en persons biologiska kön inte är det samma som en person upplever sig att vara.<sup>13</sup> Den diskrimineringsgrund som därefter diskuteras är etnisk tillhörighet. De skriver att ”med etnisk tillhörighet menas att någon tillhör en grupp personer med samma nationella eller etniska ursprung, ras eller hudfärg”.<sup>14</sup> De skriver att denna tillhörighet är något som individen bestämmer själv och att man kan anse sig ha flera etniska tillhörigheter.<sup>15</sup> I den tredje diskrimineringsgrunden som innefattar religion och annan trosuppfattning kan vi läsa att skolan inte får diskriminera en elev på grund av dess trosuppfattning. Annan trosuppfattning innebär uppfattningar som kan ses ha samband med religiös åskådning så som buddism.<sup>16</sup> Även funktionshinder är en

---

<sup>11</sup> ibid. sid. 102

<sup>12</sup> Förebygga diskriminering och främja likabehandling i skolan 2008

<sup>13</sup> ibid. sid. 7

<sup>14</sup> ibid. sid. 8

<sup>15</sup> ibid. sid. 8

<sup>16</sup> ibid. sid. 9



diskrimineringsgrund. Med funktionshinder menas fysiska, psykiska eller intellektuella nedsättningar som påverkar eleven på olika sätt. Ett funktionshinder behöver inte synas på en person utan kan exempelvis även vara allergi och dyslexi.<sup>17</sup> Sexuell läggning som diskrimineringsgrund är något som rapporten även diskuterar. Sexuell läggning innefattar tre olika sexualiteter: homosexualitet, bisexualitet och heterosexuallitet. Skolan har enligt rapporten en skyldighet att arbeta aktivt mot homofobi.<sup>18</sup>

Rapporten tar även upp diskrimineringsformen annan kränkande behandling. Syftet med denna diskrimineringsforms existens är att den ska fånga upp de elever som känner sig kränkta av någon anledning som inte faller under de ovan nämnda diskrimineringsgrunderna. Det kan exempelvis vara mobbning på grund av fetma eller att en lärare brukar våld gentemot en elev.<sup>19</sup>

## 2:3 Vad säger ungdomar?

Psykologerna Dominique Jassy och Ingela Flodén-Nilsson (2004) har undersökt om en grupp ungdomar mellan 12 och 15 år upplever att Barnkonventionens andra artikel<sup>20</sup> efterlevs.<sup>21</sup> De bad denna grupp elever skriva ner sina tankar om och sin syn på diskriminering och om de tyckte att Barnkonventionens andra artikel efterlevdes.<sup>22</sup> Det framgick att ungdomarna ansåg att diskriminering förekom. Flest elever trodde att den vanligaste orsaken till diskriminering var att den utsatta personen var ”invandrare”. Nästan lika många tog upp kön som en vanlig orsak. De resonerade kring situationer i arbetslivet men även om situationer i skolan där de själva hade känt sig diskriminerade. Att lärare gav flickor och pojkar olika betyg och tillsägningar var

---

<sup>17</sup> ibid. sid. 10

<sup>18</sup> ibid. sid. 11

<sup>19</sup> ibid. sid. 12

<sup>20</sup> FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) Art. 2 lyder:

1. Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

<sup>21</sup> Jassy & Flodén-Nilsson, 2004 sid. 5

<sup>22</sup> ibid. sid. 23

exempel på detta. Flera menade också att skällsord var vanliga mellan pojkar och flickor.<sup>23</sup>

Ungdomarna gav exempel på hur människor kunde stirra och peka på fysiskt handikappade personer och att det kan vara problem med framkomligheten på offentliga platser. De skrev även om hur lärare kunde bemöta de fysiskt handikappade som om de inte förstod. Något som de även tog upp i relation till psykiskt handikapp. De menade att lärare i dessa fall kunde vara övertydliga, förlöjliga eller dumförklara personer med ett psykiskt handikapp i form av till exempel ADHD eller dyslexi.<sup>24</sup>

Socialt ursprung angavs också som en orsak till diskriminering. Ungdomarna skrev då om hur en del kunde döma andra efter var eller hur de bor.<sup>25</sup>

Något som vi kan se att ungdomarna inte tar upp i Jassys och Flodèn-Nilssons studie är sexualiteter. Vilket kan bero på att Barnkonventionen inte heller benämner det som en av diskrimineringsgrunderna. Detta är inte heller något som Jassy och Flodèn-Nilsson problematiserar.

I regeringens proposition 2005/06:38 till barn- och elevskyddslagen definierar elever från grundskolan vad de anser att kränkande behandling är och vilka som riskerar att utsättas för detta. Personer som blir utsatta för kränkningar beskrivs här som udda, annorlunda och avvikande, dvs. de avviker från normen. Det är enligt propositionen föreställningen av normen som det normala som skapar avvikaren och föraktet mot denna. Sparkar, hot, gester, fula ord, könsord, fniss, klotter m.m. är några av de saker som eleverna räknar upp när de ska beskriva vad de anser vara kränkande behandling.<sup>26</sup>

---

<sup>23</sup> *ibid.* sid. 30ff

<sup>24</sup> *ibid.*

<sup>25</sup> *ibid.*

<sup>26</sup> Regeringens prop. 2005/06:38 sid. 101

## 2:4 Diskussion kring begreppet diskriminering

Ekonomhistoriken Paulina de los Reyes och journalisten Mats Wingborg skriver i sin bok *Vardagsdiskriminering och rasism i Sverige* (2002) att det är vanligt att det finns en ovilja att tolka utanförskap och särbehandling som en effekt av diskriminering. Det förstås istället ofta som något som har samband med individuella egenskaper.<sup>27</sup> Denna ovilja kan ses som ett sätt att undvika den stigmatisering som kan kopplas till rollen som diskriminerad skriver de los Reyes och Wingborg.<sup>28</sup>

de los Reyes och Wingborg menar att förekomsten av diskriminering aldrig enbart handlar ”individuella yttringar eller isolerade offer”<sup>29</sup> utan om diskriminerande attityder får fritt spelrum på en arbetsplats kommer det genomsyra hela organisationen. De menar att ignorera och acceptera diskriminerande handlingar också är ett sätt att diskriminera.<sup>30</sup>

Juristen Anna Christensen diskuterar i antologin *Perspektiv på likabehandling och diskriminering* (2000) diskrimineringslagstiftningen och hur denna kan kopplas till gamla och nya normer. Hon menar att när det blir en spänning mellan gamla och nya normer uppstår det nya diskrimineringslagar. Detta för att skydda vissa grupper, som ses som utsatta. Enligt Christensen leder detta till att vissa grupper inte längre får diskrimineras och att nya grupper särbehandlas, vilket för tillfället accepteras av samhället.<sup>31</sup> Förbudet mot etnisk diskriminering är neutralt. Detta för att om vissa etniska grupper skulle anses vara diskrimineringsbara skulle andra inte anses vara detta. Även lagen om diskriminering på grund av sexuell läggning är neutral. Med detta menas att även den stora gruppen av heterosexuella skyddas av lagen. Enligt Christensen är skälet till detta inte främst att skydda de heterosexuella utan att inte peka ut en viss sexualitet som en normalgrupp och de andra som avvikelser. I lagen om förbud mot diskriminering av funktionshindrade däremot kan inte icke-funktionshindrade bli diskriminerade i förhållande till funktionshindrade. Detta beror enligt Christensen på att lagen i förstahand kom till för att den moderna arbetsmarknaden inte gav tillträde till funktionshindrade. Diskriminering på grund av

---

<sup>27</sup> de los Reyes & Wingborg, 2002, sid. 59ff

<sup>28</sup> ibid. sid. 60.

<sup>29</sup> de los Reyes & Wingborg, sid. 76

<sup>30</sup> ibid. sid. 76

<sup>31</sup> Christensen, 2000, sid. 55

kön är också en neutral diskrimineringslag.<sup>32</sup> Christensen skriver att det finns avvikare inom diskrimineringsgrupperna. Med det menar hon att det kan finnas individer som inte identifierar sig med den grupptillhörighet som de är hänvisade till utan istället uppfyller de normer som referensgruppen har.<sup>33</sup> Med referensgrupp menar Christensen den grupp som redan omfattas av normen. Den utsatta gruppen jämförs med referensgruppen och ska enligt diskrimineringslagstiftning behandlas likvärdigt med denna. Hon skriver att principen med likabehandlingslagar och diskrimineringslagar är just att ”lika fall ska behandlas lika”<sup>34</sup> och detta sker inte utifrån normer som diskrimineringslagen själv sätter upp utan utifrån just referensgruppens normer.<sup>35</sup>

Juristen Jenny Julén (2000) problematiserar vem det är som har makt att säga vad som är normalt och vad som anses vara onormalt. Hon skriver: ”Makten att definiera innehåller också samtidigt makten att *inte* definiera. Makten att tala innefattar också makten att tiga”.<sup>36</sup> Julén menar att det som inte nämns förefaller att inte existera eftersom dessa problem inte diskuteras, och därigenom inte heller får en lösning. Följden av detta blir att vissa gruppers problem aldrig synliggörs eller diskuteras. Makten att definiera har enligt Julén bland annat massmedia, näringslivet och fackföreningsrörelser. Vilket även gäller politiker i hög grad eftersom de är lagstiftare.<sup>37</sup>

Juristen Per Norberg (2000) problematiserar i samma antologi som Christensen att diskrimineringslagen som behandlar kön endast gäller mellan man och kvinna inte mellan kvinna och kvinna eller man och man. Han menar att om en kvinna exempelvis är gravid står hon som gravid och kvinna mot gruppen icke-gravida kvinnor och män.<sup>38</sup>

---

<sup>32</sup> ibid. sid. 39ff

<sup>33</sup> ibid. sid. 57

<sup>34</sup> ibid. sid. 36

<sup>35</sup> ibid. sid. 36

<sup>36</sup> Julén, 2000, sid. 138

<sup>37</sup> ibid. sid. 138

<sup>38</sup> Norberg, 2000 sid. 76

### 3. Teori

Intersektionalitet är ett perspektiv som vi har användning för som teori i denna uppsats. Detta för att teorier om intersektionalitet behandlar bland annat de diskrimineringsgrupper som lagen innefattar, så som kön och etnicitet. Teorierna om intersektionalitet tillför ett maktperspektiv, vilket vi anser är både relevant och intressant för att tolka vårt material.

För att kunna koppla det intersektionella perspektivet till diskriminering använder vi oss av Paulina de los Reyes som har skrivit en artikel om just detta.

#### 3:1 Intersektionalitet

Paulina de los Reyes och sociologen Diana Mulinari skriver i sin bok *Intersektionalitet* (2005) att begreppet intersektionalitet i deras mening är mer än bara en sammanslagning av fristående maktstrukturer och relationer; det är mer än ett sätt att definiera hur två kategorier som exempelvis kön och etnicitet påverkar varandra eller hur exempelvis kategorin kön färgas av föreställningar om ras eller etnicitet. Istället är intersektionalitet enligt de los Reyes och Mulinari ett teoretiskt perspektiv som synliggör hur kön, klass och ras/etnicitet verkar simultant, utan att kunna särskiljas från varandra, i skapandet av maktrelationer.<sup>39</sup>

de los Reyes och Mulinari menar att ett intersektionellt perspektiv ger möjlighet att problematisera komplexa maktkonstruktioner utan att fastna i en förståelse av kön, klass och etnicitet som separata kategorier. Kategoriseringstänkandet leder enligt dem till att man reproducerar auktoritativ kunskap.<sup>40</sup>

#### 3:2 Intersektionalitet och diskriminering

de los Reyes skriver i SOU 2005:41 *Vardagsdiskriminering och rasism i Sverige – En kunskapsöversikt* av Integrationsverket en artikel om diskriminering och intersektionalitet. Artikeln heter *Intersektionalitet, makt och strukturell diskriminering*. Hon förklarar intersektionalitet som ett nytt angreppssätt som förhåller sig kritiskt till att endast se till en maktrelation och ”en uppsättning

---

<sup>39</sup> de los Reyes & Mulinari 2005, sid. 24

<sup>40</sup> ibid. sid. 90

relationer<sup>41</sup> som könsmaktsordning och etniska hierarkier. de los Reyes förklarar hur man på ett intersektionellt sätt kan se på diskriminering. Hon menar att det finns en ordning som favoriserar vissa människor, praktiker och normer. Ett exempel på detta är ”svenskheter” som ses som något positivt medan allt som hamnar utanför ”svenskheter” exkluderas och underordnas. Ett intersektionellt perspektiv fokuserar på de relationer som naturaliserar denna ordning.<sup>42</sup>

de los Reyes menar att för att en kategori så som ”vara svensk” eller ”svenskheter” ska vara stabil måste den definieras genom att sättas mot något annat. ”Invandrarskap” blir exempelvis motpol till normen och idealet ”svenskheter”. På så sätt skapas enligt de los Reyes inkludering och exkludering.<sup>43</sup> Detta ger enligt forskaren majoritetsbefolkningen rätt att ställa krav på avvikaren.<sup>44</sup>

de los Reyes menar att även om man ser begrepp som etnicitet och nation som maktpositioner kan man inte titta på dessa utan att se till andra maktstrukturer i samhället. de los Reyes skriver: ”I det svenska sociala rummet finns inga (makt)positioner som konstrueras oberoende av klass, kön och rasmässiga eller etniska hierarkier.”<sup>45</sup> En diskussion som inte tar hänsyn till att dessa kategorier, inklusive sexualitet, förutsätter och skapar varandra riskerar istället att reproducera maktordningar när man pratar om diskriminering och makt. de los Reyes menar att om man endast ser ensidiga och fixerade kategorier av människor så som ”invandrare”, kvinnor, m.m. ser man inte vilka som är privilegierade inom dessa grupper. Med detta menar hon att vissa former av underordning inom gruppen kan ses som viktigare än någon annan. de los Reyes ger ett exempel på detta när hon pratar om feminism och rasism. Hon anser att feminismen har sett gruppen kvinnor som homogen. Hon menar att om man tittar på denna grupp ur ett intersektionellt perspektiv lyfts olika maktrelationer upp. Hon ger exempel på detta när hon förklarar hur feminismen har dominerats av intressen som gynnar den hegemoniska kvinnan.<sup>46</sup> Detta visar enligt de los Reyes att det behövs en djupare förståelse för hur komplex makten är för att man ska få reda på och kunna synliggöra diskriminering. Hon menar

---

<sup>41</sup> de los Reyes, 2005, sid. 233

<sup>42</sup> ibid. sid. 234

<sup>43</sup> ibid. sid. 235

<sup>44</sup> ibid. sid. 236

<sup>45</sup> ibid. sid. 239

<sup>46</sup> ibid. sid. 239ff

att detta kan göras med hjälp av ett intersektionellt perspektiv. Hon skriver: ”En viktig utgångspunkt är att den maktobalans som gör diskrimineringen (och favoriseringen) möjlig aldrig opererar isolerad från andra diskrimineringsgrunder.”<sup>47</sup> Just denna påverkan av flera diskrimineringsgrunder är något som de los Reyes trycker på i texten. Hon skriver att den strukturella diskrimineringen måste ses i samband med kategorier som kön, ålder, sexualitet, klass m.m. och att dessa tillhörigheter kan förstärka, mildra eller motverka utsattheten för diskriminering.<sup>48</sup> Intersektionaliteten uppmärksammar hur kategorier som kön, klass och etnicitet har betydelse för maktutövande i samhället och hur detta har samband med utsatthet och diskriminering. Institutionella praktiker, individuella handlingar, normer osv. skapar ett specifikt maktutövande och därmed även en specifik utsatthet.<sup>49</sup>

Strukturell diskriminering visar sig på olika sätt enligt de los Reyes och det beror på individens sociala position. Detta menar hon att ett intersektionellt perspektiv problematiserar. Hon ger våld mot kvinnor som exempel och menar att det inte enbart kan förklaras utifrån könsmaktsordningen och inte heller enbart med ett kulturellt perspektiv. Teorier om könsmaktsordningen problematiserar inte och tar inte hänsyn till det våld som sker bland underordnade och stigmatiserade grupper enligt de los Reyes. Våld blir då något som bekräftar en avvikare i form av kultur, klasstillhörighet eller sexuell läggning. Det kulturella perspektivet förnekar inte patriarkaliska strukturer enligt de los Reyes men det menar att normer och kulturella traditioner från andra länder kan vara en förklaring till våldshandlingar.<sup>50</sup>

Paulina de los Reyes ställer en rad intressanta frågor om diskriminering i texten. Hon frågar sig bland annat, ”Vad godtas som bevis för att diskriminering förekommer? Och vem bestämmer att dessa bevis är tillräckliga för att definiera vissa ord, händelser, uttalanden, handlingar som diskriminering?”<sup>51</sup> Dessa frågor ifrågasätter vem det är som innehar rätten och möjlighet att definiera, identifiera och avgränsa.<sup>52</sup> Det är detta som intersektionalitet ifrågasätter. Finns det neutrala positioner bortom privilegiet att ha tolkningsföreträde när det gäller personers erfarenheter, integritet

---

<sup>47</sup> ibid. sid. 241

<sup>48</sup> ibid. sid. 242

<sup>49</sup> ibid. sid. 242

<sup>50</sup> ibid. sid. 245

<sup>51</sup> ibid. sid. 246

<sup>52</sup> ibid. sid. 246

och upplevelser? de los Reyes skriver att diskriminering och makten att diskriminera bärs upp av föreställningar om det normala i motsats till det avvikande. Detta ger konsekvensen att individer måste definiera sig själva inom de ramar som satts upp som etnicitet, kön eller sexualitet m.m. Det krävs erfarenheter och handlingar som kan placeras in i olika kategorier för att man ska kunna urskilja vad det handlar om för diskriminering.<sup>53</sup> de los Reyes skriver att diskriminering aldrig är någonting statistiskt utan det förändras hela tiden. Den drabbar även individer olika och förändras i olika situationer och institutionella sammanhang.<sup>54</sup>

Slutligen skriver de los Reyes om hur hon tror att ett intersektionellt perspektiv kan vara till nytta när man analyserar strukturell diskriminering. Hon anser att intersektionalitetsteorier tittar på relationen mellan makt och diskriminering och samtidigt relaterar maktutövandet till kategoriseringarna kön, ras/eticitet, sexualitet eller klass. Istället för att titta på människors identiteter tittar ett intersektionellt perspektiv på hur identiteter materialiseras och skapas i ojämlika levnadsvillkor. Hon skriver:

Ett intersektionellt perspektiv ställer frågor om hur makt och ojämlikhet vävs in i uppfattningar om vithet, könstillhörighet, heterosexualitet, klasstillhörighet m.m. genom ett ständigt skapande av nya markörer som gör skillnaden mellan ”vi” och ”dem” till meningsfulla sociala koder.<sup>55</sup>

Ett intersektionellt perspektiv kan enligt de los Reyes även synliggöra hur strukturella, institutionella och individuella sammanfogningar gör att personer blir utsatta för diskriminering. Detta genom exempelvis objektifiering av offer för diskriminering och frågan om tolkningsföreträde.<sup>56</sup>

de los Reyes och Mulinaris syn på att makten som komplex och hur ett intersektionellt perspektiv hjälper till att granska och genomskåda strukturer är något vi har som utgångspunkt i vår analys.

---

<sup>53</sup> ibid. sid. 247

<sup>54</sup> ibid. sid. 251

<sup>55</sup> ibid. sid. 254

<sup>56</sup> ibid. sid. 254



## 4. Metod och metodologi

### 4:1 Urval

För att få fram det material som vi behövde till uppsatsen valde vi att intervjua några elever vid en gymnasieskola om vad de ansåg att diskriminering var. Tack vare kontakter fick vi snabbt kontakt med en gymnasieskola där ledningen inte hade några problem med att vi skulle komma och intervjua elever. De tyckte att det verkade vara en mycket intressant uppsats och de ville gärna ta del av resultatet.

Vi valde att intervjua elever eftersom vi vill ha en förståelse för vad de associerar med begreppet diskriminering. Vi är inte intresserade av individerna i sig, vilket kan skapa trygghet både för forskaren och för den intervjuade enligt sociologen Karin Widerberg,<sup>57</sup> utan vi är intresserade av deras uppfattningar om diskriminering. Intervjupersonen behöver inte berätta om de privata upplevelserna och forskaren behöver inte känna att hon snokar.<sup>58</sup>

För att få tag på eleverna var vi först ute och informerade om vår uppsats i sju olika klasser. Vi presenterade var vi kom ifrån och att vi var intresserade av vad de ansåg att diskriminering är. Anonymiteten för eleverna i vår undersökning var något som vi poängterade. Vi delade därefter ut lappar till alla elever där de fick fylla i om de var intresserade av att delta. Anledningen till att vi delade ut lappar till alla var för att ingen skulle känna sig utpekad om de ville/inte ville delta. Vi informerade även eleverna om att vi vid fler ja-svar än ett skulle lotta om vem som skulle få delta. Vi fick in 60 svar varav 20 var ja.

Att inte välja respondenter från samma klasser har varit ett medvetet val. Vi valde att söka respondenter i olika program och klasser eftersom vi ville ha en så stor bredd som möjligt bland eleverna. Vi trodde att det i klasser lätt kan bli vissa grupper som vill delta och risken kan bli att de pratar ihop sig innan intervjuerna. Detta skulle kunna ha medfört att vi fått liknande svar som inte var deras individuella uppfattning. Att de inte kände varandra kan också ha gjort dem mer trygga då de visste att vi inte

---

<sup>57</sup> Widerberg, 2002, sid. 67

<sup>58</sup> *ibid.*

skulle intervjuva någon av deras klasskamrater och därmed med all säkerhet inte skulle diskutera deras svar med någon som de kände.

Vi valde slumpvis ut en elev från varje tillfrågad klass och ringde dem för att bestämma en lämplig tid för intervju. Några elever hade inte skrivit sitt eget namn på lappen och vid intervjutillfällena var det två personer som inte kom vid utsatt tid och vi hade inte heller möjlighet att bestämma en ny tid med dessa. Detta resulterade i att vi fick färre intervjupersoner än vi först tänkt. Vi intervjuade sammanlagt sex personer.

Elevernas programtillhörighet är inget som vidare är relevant för denna uppsats och diskuteras därför inte. Detta är viktigt i förhållande till den anonymitet som vi lovade våra respondenter. Då vi endast har en elev från varje inriktning blir de lätta att identifiera om vi skulle ange programtillhörighet. Vi har även valt att utelämna respondenternas etnicitet, sexualitet, könstillhörighet och eventuella funktionshinder. Detta för att eleverna skulle bli utsatta om vi analyserade deras personliga identiteter och vi känner inte att dessa är av relevans för vårt syfte med uppsatsen. Det känns heller inte rätt med tanke på att vi använder oss av intersektionalitetsteorier att nämna en kategori som exempelvis kön på respondenterna. Enligt de los Reyes går det inte att särskilja olika kategorier/maktpositioner, de är alltid beroende av varandra.<sup>59</sup> Vi har därför valt att använda oss av könsneutrala namn. Namnen har inte heller någon koppling till respondentens etnicitet. Vi har av ovanstående anledningar valt att benämna respondenterna som det könsneutrala begreppet ”hen” istället för begreppen ”hon” eller ”han”. Det som kan bli ett problem när vi väljer att anonymisera respondenternas etnicitet, könstillhörighet, sexualitet och eventuella funktionshinder är att vi osynliggör vår egen position i förhållande till respondenterna. Man kan som läsare inte avgöra om vi bemött en respondent annorlunda på grund av någon av ovanstående kategorier. Filosofen Alessandra Tanesini (1999) skriver att ingen forskare ensam kan uppnå värdeneutralitet. En forskare har alltid bakgrundsantaganden som påverkar frågeställningen.<sup>60</sup> Detta kan då inte läsaren analysera. Vi har trots detta valt att anonymisera respondenterna då vi anser att fördelarna med detta överväger nackdelarna. Vi anser att uppsatsen skulle bli en

---

<sup>59</sup> de los Reyes 2005, sid. 239

<sup>60</sup> Tanesini, 1999, sid. 172ff

annan om vi avstod från anonymiseringen och började analysera deras personliga erfarenheter utifrån deras identiteter.

De sex respondenterna fick namnen: René, Yasmin, Robin, Hannah, Michelle och Kim i vårt material. Namnen har som sagt ingen koppling till respondenternas könstillhörighet eller etnicitet. De går alla tredje året på samma gymnasieskola men i olika klasser.

## 4:2 Tillvägagångssätt

Intervjuerna ägde rum i ett kontor på skolan där vi hade möjlighet att vara ostörda. Varje intervju tog cirka 20 minuter. En av oss intervjuade och den andra antecknade. Den som antecknade hade då möjlighet att se om det var något som vi behövde be dem utveckla och om det var något som den som intervjuade hade missat. Vi spelade även in samtalet. Vi började med att tacka dem för att de ville delta. Vi gav därefter kort information om hur vi skulle gå till väga och berättade att det inte var fråga om något kunskapstest utan att vi var intresserade av deras egen bild av diskriminering. Vi frågade dem om det var okej att vi spelade in samtalet, talade om att de skulle vara helt anonyma i vår undersökning och att de inte behövde svara på frågorna om de inte ville. Vi erbjöd även respondenterna att ta del av uppsatsen när den var färdig.

Den som antecknade satt bredvid intervjupersonen och den som intervjuade satt snett emot. Sociologen Karin Widerberg (2002) skriver att det kan vara tröttsamt att sitta mitt emot varandra eftersom man då hela tiden ser på varandra.<sup>61</sup> Vår placering fungerade bra men att det skulle vara mindre tröttsamt att sitta snett emot är vi inte säkra på då vi inte testade några alternativ till denna placering. Anledningen till att vi inte satt framför respondenten båda två berodde på att vi ville undvika känslan av att det var vi två mot en. Under intervjun bjöd vi på fika vilket var uppskattat. Vi upplevde att det gjorde situationen mer avspänd.

I relation till vårt syfte valde vi att inte använda oss av slutna frågor, dvs. frågor med givna svarsalternativ. Sociologen Shulamit Reinharz (1992) skriver att studier med ”open-ended”-intervjuer som bas ger forskaren möjlighet att undersöka människors

---

<sup>61</sup> Widerberg, 2002, sid. 93

syn på verkligheten och att forskaren tillåts generera teori. I en ”open-ended”-intervju får människor själva formulera sina idéer, tankar och minnen vilket är tilltalande för feministiska forskare menar Reinharz.<sup>62</sup> Valet påverkas också av vår kunskapssyn. Sociologen Gayle Letherby (2003) skriver i sin bok *Feminist research in theory and practice* om den klassiska vetenskapens syn på intervjuer. Hon menar att intervjuaren enligt denna ska interagera så lite som möjligt med respondenten för att bibehålla objektiviteten.<sup>63</sup> Som feminister ser vi inte kunskapsproduktionen som objektiv, något som den traditionella vetenskapen ser som negativt enligt Tanesini.<sup>64</sup> Den ser kunskap som något som måste utesluta all subjektivitet. Uppfattningen innehåller också en tanke om att kunskap är något som beskriver hur saker och ting förhåller sig oberoende av oss.<sup>65</sup>

Tanesini skriver att den traditionella vetenskapen har haft en tendens att se kunskapsobjektet som passivt,<sup>66</sup> något som vi har försökt undvika med hjälp av vår intervjumetod. Enligt Tanesini har feministiska forskare kritiserat tanken om att forskaren använder en blick sprungen ur ingenstans och ”tittar ner” på det passiva objektet men trots detta har de svårt att släppa den menar Tanesini.<sup>67</sup> Likt sociologen Jeanette Hägerström, som skrivit avhandlingen *Vi och dom och alla dom andra på komvux* (2004), utgår vi från att kunskap skapas genom interaktion mellan oss som forskare och den vi intervjuar och att förståelse söks genom det som sägs och inte sägs i den interaktionen.<sup>68</sup>

Fördelarna med intervjumetoden är alltså främst att respondenten får ta plats, formulera sig själv och i varierande utsträckning bestämma vad som är relevant. Relationen till respondenterna kan däremot vara problematisk.

Enligt Reinharz råder det delade meningar i denna fråga. En del anser att det är nödvändigt att ha en förtrolig relation innan intervjun. Detta för att respondenten ska känna sig bekväm och därmed också tala mer öppet kring ämnet. Men den nära

---

<sup>62</sup> Reinharz, 1992, sid. 18ff

<sup>63</sup> Letherby, 2003, sid. 81ff

<sup>64</sup> Tanesini, sid. 161

<sup>65</sup> *ibid.* 161

<sup>66</sup> *ibid.*

<sup>67</sup> *ibid.* sid. 162

<sup>68</sup> Jmf. Hägerström, (2004), sid. 35

relationen kan enligt andra hindra respondenten från det samma. Om intervjuaren är en främling och någon som respondenten med största sannolikhet inte skulle se igen kan denne känna sig trygg i intervjuarens professionalism och vara säker på att den lämnade informationen inte diskuteras med någon annan.<sup>69</sup> Vi har inte haft en nära relation med våra respondenter vilket inte har varit ett medvetet val utan snarare en fråga om tid. Men sett utifrån Reinharz resonemang måste detta inte vara negativt utan kan till och med vara en fördel. Vi upplevde det inte heller som ett problem att vi inte kände dem. Detta kan bero på de frågor som vi ställde. Som framgått ovan har vi inte varit intresserade av individernas privata upplevelser och de behövde därför inte lämna ut sig själva. Hade vi haft ett annat syfte med intervjuerna och velat att respondenterna gav mer av sina egna erfarenheter hade kanske en nära relation varit mer behövligt.

### 4:3 Tematisering av materialet

När vi genomfört intervjuerna och började behandla dem delade vi upp vårt material i olika teman för att på ett lättare sätt kunna svara på vår frågeställning. Det första temat är *Diskriminering och mobbning*. Här delar vi upp vad eleverna sa om diskriminering och mobbning, eftersom de tillhör två olika punkter i lagen. Frågorna som vi ställde för att få vårt material till temat var: Vad tänker du att diskriminering är? På vilket sätt kan man bli diskriminerad?

Det andra temat är *Vem diskriminerar?* Frågorna som vi ställde till temat var: Vem kan diskriminera? Är det någon som inte kan bli diskriminerad?

Det tredje temat är *Vem blir diskriminerad?* Frågorna som vi ställde här var: Vem har lättast att bli diskriminerad? Varför tror du att man blir diskriminerad? Kan man bli diskriminerad på mer än ett sätt samtidigt?

Det fjärde och sista temat är *Hur vet man att man är diskriminerad?* Vi ställde frågan: Hur vet man att man är diskriminerad?

---

<sup>69</sup> Reinharz, sid. 26ff

#### 4:3:1 Diskriminering och mobbning, vad är vad?

Något som vi lade märke till i intervjuerna var hur eleverna starkt kopplade samman diskriminering med mobbning. Vi förklarar under detta tema vad de ansåg att de olika begreppen innebär och hur de förhåller sig till varandra.

##### **Diskriminering**

På vår fråga om vad de anser att diskriminering är fick vi många olika svar allt från en mening till långa utvecklade förklaringar. Robin svarade helt enkelt att det är ”när man behandlar folk dåligt” medan Kim gav ett utvecklat svar som berörde de olika diskrimineringsgrunderna.

Kim svarade: ”Det är när man särbehandlar någon ogynnsamt på grund av kön, religion, sexuell läggning eller hudfärg. Ja, för att personen är lite annorlunda”.

Eleverna tog upp de diskrimineringsgrunder som ligger under barn- och elevskyddslagen. Funktionshindrade och personer med utländsk härkomst var de som flera gånger dök upp som mest utsatta för diskriminering men även religion och kön togs upp. René förklarade sin syn på diskriminering på följande sätt: ”Det är när man säger att någon annan människa är mindre värd tycker jag. För att dom är utlänningar eller handikappade och ja retade människor eller människor som ser annorlunda ut”. Just utseende var något som nämndes ofta när frågan togs upp i diskrimineringsdiskussionen och då främst kopplat till mobbning.

Michelle ansåg att diskriminering är något som är påverkat av normer och strukturer.

... till exempel tror jag att kvinnor blir mindre diskriminerade idag än vad dom har blivit för ett antal år sen. För att olika saker uppmärksammas ju hela tiden. Nu blir det mer och mer genus, att det ska bli lika och det belyses och då kanske den diskrimineringen minskar för att man upptäcker att det inte är någon skillnad.

Just att kvinnor blir diskriminerade var något som flera av eleverna uppmärksammade när de skulle ge exempel på vad diskriminering är. Yasmin förklarade det som att man blir ”utesluten av någon i en aktivitet eller liknande eller att man inte får göra någonting på samma villkor som någon annan. Till exempel det här med att kvinnor

ska få sämre lön.” Michelle sa: ”... ja till exempel på arbetsplatser när kvinnor får mindre lön, det är också diskriminering tycker jag”.

Michelle och Kim var de enda som nämnde sexualitet som en diskrimineringsgrund. Kim var även den enda som tog upp att det kan ske diskriminering i skolan i form av att en lärare exempelvis gör en orättvis bedömning på ett prov.

### **Mobbning**

När vi under intervjuerna frågade eleverna om vad de ansåg att diskriminering var kom ofta begreppet mobbning upp. Hannah svarade rakt på frågan om vad diskriminering är: ”Mobbning, helt klart. Stöta ut folk och inte låta dem vara med. Vad kan man mer säga? Det är det jag får upp i huvudet när jag hör det i alla fall”. När vi bad Hannah ge exempel på diskriminering fick vi svaret: ”ja allt ifrån att bli utstött i ett idrottslag till exempel till att bli mobbad på en arbetsplats”. På frågan vem det är som diskriminerar svarade Kim att det är ”mobbartyper”. Även på frågan om man kan bli diskriminerad på flera sätt samtidigt kom begreppet mobbning upp. Yasmin berättade att hen kallar diskriminering för mobbning och att man kan bli mobbad för hur många grejer som helst samtidigt.

Det som ligger utanför lagens fem diskrimineringsgrunder, kön, etnisk tillhörighet, sexuell läggning, religion eller annan trosuppfattning eller funktionshinder definieras som annan kränkande behandling.<sup>70</sup> Yasmin förklarade vad som är diskriminering på följande sätt:

... det finns ju så många saker som man kan bli diskriminerad för, så det finns alltid någon svag punkt som någon kan hoppa på. Någon kan ha en knäpp klädstil, en annan tycker om någon musik som alla andra tycker verkar vara helt konstig eller man har konstiga intressen, konstig hobby. Så tycker folk att man har fel åsikter om det. Det kan vara politiska åsikter också som folk tycker att man har helt fel i även om man tycker att det är rätt för en själv.

Hen fortsatte:

... man har en annan syn på saker och ting till exempel en åsikt inom politik eller någonting annat, alltså just för att man inte har exakt samma åsikt som någon annan har så tycker man att det är fel och så blir det nåä du får inte vara med här, eller det funkar inte med oss här.

---

<sup>70</sup> Lag 2006:67

Här togs kläder, intressen, musiksmak och framförallt politiska åsikter upp som diskrimineringsgrunder. Även Kim tog upp politiska åsikter i sin diskussion men det finns skillnader i elevernas sätt att prata om diskriminering. Detta är något som Michelle tog upp då hen diskuterade diskriminering som något svårt att definiera. Hen sa att det nog är väldigt individuellt vad man anser att diskriminering är, hur man är som person och hur man reagerar på saker. Hen fortsatte:

Vissa kanske kan vifta iväg det fastän någon annan skulle ha känt att det var en jättegrej. Därför är det så svårt att definiera det också och få någon och se det och lösa problemet. Egentligen ska det inte kunna gå så långt att någon känner sig diskriminerad. Det krävs nästan att den personen kommer och säger ”jag känner mig diskriminerad” för ingen annan kan se det och därför blir arbetet svårt. Svårt att nå ut till alla.

#### Sammanfattning:

Sammanfattningsvis kan vi se att eleverna hade två olika sätt att förklara vad diskriminering är. Dels kan vi se att diskriminering är något som eleverna kopplade samman med de olika diskrimineringsgrunder som lagen skyddar dvs. kön, etnicitet, sexualitet och religion. Dels kan vi notera att bli utstött och mobbad för åsikter, musiksmak m.m. är något som eleverna även definierade som diskriminering. Detta är något som vi uppfattar sker mellan elever och inte mellan elev och lärare eller annan ”vuxen” person inom skolväsendet. Det var en elev som nämnde att lärare kan diskriminera i skolan exempelvis genom betygsättning.

#### 4:3:2 Vem diskriminerar?

När vi frågade eleverna vem de tror att det är som diskriminerar svarade de flesta ”alla”. Michelle sa: ”Alla. Jag tror att många gör det omedvetet. Att man gör det utan att tänka sig för. Bara genom att säga någonting”. Hannah svarade:

Nej enligt mig kan alla bli det. Jag tror inte att det handlar om någon speciell person så. Det finns ju folk som gillar att reta andra /.../ de kan också ha blivit utsatta på samma sätt och så har de det kvar i sig och så hackar dom på andra istället.

Osäkerheten hos dem som diskriminerar var även något som Kim tog upp. Hen sa att: ”De kanske har dålig självkänsla och vill försöka övertala sig själva att de är bättre än någon annan.” Yasmin sa: ”folk vill få sig själva att se bättre ut och genom att få andra att se sämre ut så får de sig se mer värda och bättre ut än andra”. Hen trodde att



det kan vara något som kan kopplas samman med könstillhörighet. Yasmin förklarade det på följande sätt: ”Det är lätt hänt att det blir väldigt många hårda ord mellan killar. Vad jag kan tro så tar kanske inte killar det lika hårt/tufft som en tjej skulle göra om en kille skulle vräka ut sig massa skällsord.”

Kim såg ett annat mönster hos dem som diskriminerar. Hen ansåg att det är någon som har makt exempelvis vakter, lärare eller chefer. På frågan om vem det är som diskriminerar svarade Kim: ”Det är väl rätt många som kan göra det. Det är väl ofta de som är lite översittartyper som gör det. De utövar sin makt mot andra.” Kim fortsatte: ”Chefer och sådana som man har över sig. Man kanske inte riktigt kan säga emot.”

Att de som diskriminerar är osäkra var även något som Hannah, Michelle och René trodde leder till diskriminering.

Michelle sa: ”Mycket tror jag handlar om okunskap. Att man antar saker för att man inte vet. Man har aldrig pratat med någon som är mörkhyad så då antar man att alla är på samma sätt.”

René:

Jag tror att det är folk som känner sig utsatta. Jag känner mig rätt säker med mig själv och jag skulle aldrig få för mig att diskriminera. Jag skulle aldrig få för mig att behandla någon annan illa. Men jag vet ju folk som gör det och de är ju personer som inte känner sig hemma med sig själva och kanske inte har så bra självförtroende och vågar inte testa något annorlunda de går bara efter strömmen. De gör bara som alla andra. Jag tycker de ska gå på sin egen grej. Jag tror inte att det är någon som inom sig verkligen vill diskriminera någon, de känner sig osäkra.

Hannah sa att diskriminering beror på dem som utför den när vi frågade vem det är som blir diskriminerad. Hen sa: ”Antingen är de osäkra på sig själva eller så tycker de att de andra är konstiga för att de liksom inte är som alla andra. De sticker ut.”

Det är få grupper eller personer som pekade ut av eleverna för att vara de som diskriminerar. Robin ansåg att det är vanligast att det är grupper som diskriminerar men pekade inte ut någon speciell grupp. Yasmin påpekade som vi skrev ovan att hen trodde att diskriminering var vanligast bland killar. Michelle trodde att det är

beroende på vilket land man är i. Att svenskar har lättare att diskriminera i Sverige och att det kan bli annorlunda om man flyttar till ett annat land. Hen sa:

Men det beror kanske lite på vilket land man är i. Att det är lättare att svenskar känner sig som en grupp och då lättare att dom diskriminerar andra religioner eller andra kulturer. Men att det kanske är precis tvärtom när man kommer till ett annat land. Det är ofta att det är de som är flest, att det är de som har rätt, att det är de som är normen. Att allt annat blir annorlunda. Men det skiljer sig från vart man är.

René var inne på samma spår:

Det samma med utlänningar, hade vi kommit till ett land så hade vi också känt oss lite utsatta. Jag tror inte det har med rasism och sånt att göra egentligen, hade vi kommit till ett land och vi hade typ våldtagit någon eller mördat någon så tror jag också att det hade syntts mer än om någon i deras land hade gjort det. Det är det samma här, man tror att, det är bara utlänningar som begår brott, för vi hör bara det. Jag tror man lyssnar mer på det. Jag vet inte varför men det är bara så.

René trodde att det främst är äldre personer som diskriminerar. Hen förklarade varför:

... vi är ju alltså blandade klasser. Ingen i vår ålder från 13 upp till 18 diskriminerar utlänningar. Men jag tror att många äldre gör det för att de inte är så vana. Vi växer upp med utlänningar och sånt så vi är så vana med det. Vi har en annan syn.

Sammanfattning:

Sammanfattningsvis kan vi se att eleverna spontant svarade ”alla” när vi frågade vem det är som diskriminerar. Men senare visar det sig att de ansåg att personen som gör det är osäker och vill sätta sig på andra. Personen som diskriminerar vill ha makt. Svenskars okunskap om ”andra” etniska grupper är något som nämns ge upphov till diskriminering. Det vill säga att det är svenskar som diskriminerar när det gäller etnicitet. Detta förklarades med att svenskar diskriminerar i Sverige för att de är normen och i majoritet. I andra länder skulle det se annorlunda ut. Okunskapen kunde även bero på ålder. Att killar diskriminerar varandra mer än vad tjejer gör nämndes också.

#### 4:3:3 Vem blir diskriminerad?

Ett ord som ofta kom upp när vi diskuterade diskriminering med eleverna var ordet annorlunda. Hannah svarade på frågan om vilka som blir diskriminerade på följande sätt: ”Ja det jag tänker först på är ju folk som är lite annorlunda, som har ett

handikapp eller klär sig annorlunda kanske.” Robin svarade på ett liknande sätt: ”För att andra påstår att man ser annorlunda ut.”

Kim lade stor tyngd på att de som blir utsatta för diskriminering är annorlunda. ”Det är väl de som är lite annorlunda /.../ Ser annorlunda ut, eller pratar konstigt. Har lite udda åsikter.”

René: ”Jag vet faktiskt inte. Det är för att man ser annorlunda ut eller beter sig kanske lite annorlunda. Det behöver inte vara på något dåligt sätt det är bara annorlunda. Vissa människor klarar inte av att se något annorlunda.”

Michelle: ”Ja om man inte umgås med personer som ser annorlunda ut men är precis som en annan. Eller om det är en utlänning som är precis som en annan människa bara det att den personen har en annan hudfärg och kommer från ett annat land.”

Men vilka grupper är det då som blir mest utsatta? Vilka är det som eleverna såg som annorlunda? Hannah svarade innan att det är handikappade och de som klär sig annorlunda. Även Robin pratade om att funktionshindrade blir extra utsatta. Hen förklarade varför: ”Jag vet inte, alla tycker väl illa om dom. Känns som det i alla fall. För jag menar ingen vill ju umgås med någon som är handikappad.”

Funktionshinder och etnisk tillhörighet är något som de flesta nämnde som en orsak till att vissa människor är mer utsatta. Även René tog upp detta:

Jag tror att det är mest handikappade och invandrare. Ja man ser ju det, eftersom handikapp inte är normalt. De är ju normala i huvudet men de ser lite annorlunda ut, de kan inte röra sig på samma sätt som oss och sånt. Så det är klart att de känner sig annorlunda. Det kvittar om man säger till dem att de är likadana som alla andra, de vet att de är annorlunda.

Kim gjorde skillnad på människor som har invandrat från olika länder och som har en viss religion. Kim sa: ”Jag vet inte men det känns som att många invandrare är diskriminerade. De som kommer långt ifrån, kanske inte från Danmark. /.../ Ja, kanske religion, att många kopplar muslim till terrorist. Även om de flesta nog är vanliga människor.” Även Michelle ansåg att vissa är mer utsatta inom vissa grupper. ”Ja man kanske både är från ett annat land och tjej. Det är ju jättestor chans att man är

det till exempel. Man kan ju tillhöra många grupper samtidigt. Eftersom att samhället är så himla bra på att dela in oss i grupper”. Michelle nämnde även sexualitet som en orsak till diskriminering.

Yasmin ansåg däremot att alla kan bli utsatta för diskriminering:

... i vårt samhälle så kan väl praktiskt taget vem som helst bli diskriminerad för någonting tror jag. Det finns ju så många saker som man kan bli diskriminerad för, så det finns alltid någon svag punkt som någon kan hoppa på /.../ ja det är svårt att koppla till vilken grupp det skulle vara. Det finns ju grupperingar som är inbegånget och så finns det de som är lite mer utanför.

Diskriminering på grund av kön är något som också diskuterades. Vi nämnde innan att Yasmin trodde att diskriminering var vanligare bland killar men hen nämnde även löneskillnaden för kvinnor som exempel på diskriminering. Även René nämnde just lönediskrimineringen av kvinnor. Robin sa att tjejer tillsammans med handikappade och invandrare är mest utsatta för diskriminering. Michelle gav exempel på hur tjejer kan diskrimineras till skillnad från killar:

Jag tänker så att tjejer om de hånglar med flera personer så blir de kallade slampa eller hora medan killen som hånglar precis lika mycket är kungen för kvällen. Då beror det ju på att hon är tjej och man tänker inte på att hon gjorde det för att hon kände för det lika mycket som killen.

Sammanfattning:

Som vi kan se svarade de flesta att det är personer som är annorlunda som blir diskriminerade och när vi bad dem utveckla pratade de om funktionshindrade, kvinnor och personer med utländsk härkomst som mer utsatta än andra.

#### 4:3:4 Hur vet man att man är diskriminerad?

När vi frågade eleverna om hur man vet att man är diskriminerad blev de fundersamma. Det var inte en lätt fråga att svara på. Kim svarade ”Om man kanske blir sämre behandlad än andra”. När vi bad hen att utveckla blev svaret: ”Ja oftast, i alla fall om man inte har gjort något så att man har förtjänat att bli sämre behandlad. Utan det beror på ens åsikter eller bakgrund”.

Sättet som man blir bemött på och sättet som folk säger saker är indikationer på diskriminering enligt flera av eleverna. Yasmin sa att man märker det på sättet som man blir bemött. Hannah menade att man vet det för att folk hackar ner på en hela

tiden. Michelle sa att man känner sig illa behandlad och kränkt. När vi bad Michelle utveckla hur man vet att man är illa behandlad eller kränkt svarade hen som vi tidigare nämnt att det är väldigt individuellt och att det ligger hos personen som känner detta att berätta att den blivit diskriminerad eftersom det är svårt att avgöra som tredje part. Hen fortsatte:

Om det är för att personen säger någonting. Du gör ju detta för att du är sådär, då kan man ju anta det själv. Men det är ju inte som att man går omkring och tänker ”Jag är kvinna, jag är detta och detta och detta”. Och att man antar att man ska bli diskriminerad hela tiden blir det nog jätteförvirrat. Man tänker nog ofta att det är för att jag är den jag är inte för att jag är kvinna eller så, om det inte är något speciellt de säger. Det är nog svårt att märka det många gånger eftersom olika människor tar hårt på olika saker.

Även René var inne på att det är individuellt hur man uppfattar att man blir diskriminerad. ”Jag tror att man känner det inom sig. Det kanske inte syns på en person när den känner sig diskriminerad eller utsatt men jag tror att det måste kännas för jävligt när man inte känner sig välkommen någonstans”.

Ett konkret sätt att bli diskriminerad på är att man utsätts för våld vilket två av eleverna nämnde. Kim: ”Det finns ju de som misshandlar folk kanske för att de har en annan hudfärg eller är homosexuella.” Yasmin: ”Ja man kan ju bli diskriminerad verbalt och sen kan man bli slagen också. Jag menar det finns folk som går och slår ner folk på stan utan någon större anledning”. Även Robin gav ett konkret exempel på hur man vet att man blir diskriminerad. ”Det kan väl vara om det har gått en längre period, alltså om en grupp människor har hållit på med att säga sådana här saker och putta och hållit på under en längre period så kan man känna att man är lite utanför.”

Kim tog upp att det kan vara problem för invandrare att köpa lägenhet på grund av ett utländskt namn när hen skulle ge ett exempel på hur man vet att man är diskriminerad. När vi frågade hur dessa personer visste att det var just namnet som avgjorde lägenhetsköpet fick vi svaret:

De gjorde en undersökning på Kalla fakta. En person med utländskt efternamn fick ringa på en bostadsrätt som skulle säljas och därefter fick en person med svenskt efternamn ringa. Först ringde den med utländskt efternamn och då sa de någonting att de inte hade någon lägenhet och sen ringde en personen med svenskt efternamn och då sa de att de hade en lägenhet.

Sammanfattning:

Eleverna pratade om att man antagligen känner det på sig om man blir diskriminerad men det var få som gav konkreta exempel på varför. De som gjorde det pratade om att man då har blivit utsatt under en längre tid eller att personerna som diskriminerar talar om varför.

## 4:4 Analys av materialet

### **Diskriminering och mobbning**

Vi kan som sagt se att eleverna hade två olika sätt att förklara vad diskriminering är. Våld nämndes som ett sätt att veta att man är diskriminerad, men det är inget som eleverna kopplade direkt till när vi ställde frågan om vad de ansåg att diskriminering är. Eleverna kopplade däremot oftare samman diskriminering med mobbning. Mobbningen kan bero på såväl musiksmak som politiska åsikter. Det var flera som menade att man kan bli mobbad för i stort sett allt och att man blir det för att man är annorlunda. I barn- och elevskyddslagen ligger mobbing under ”annan kränkande behandling” när handlingen inte har samband med den utsattas etnicitet, könstillhörighet, sexualitet, religion eller annan trosuppfattning eller funktionshinder. När vi bad eleverna ge exempel på vad diskriminering kan vara, fick vi oftast exempel på mobbningsituationer. Vi fick något svar som vi kan koppla samman med de olika diskrimineringsgrunderna men vi upplever att eleverna hade svårt att skilja på annan kränkande behandling, trakasserier och direkt och indirekt diskriminering. När de pratade om det som enligt lagen är diskriminering, tog de inte upp skolsituationer utan diskriminering på arbetsplatser eller diskriminering av personer med utländsk härkomst när det gäller lägenhetsköp. En elev tog upp att lärare kan diskriminera elever i skolan. Att inte fler pratade om detta är anmärkningsvärt eftersom stora delar av barn- och elevskyddslagen skyddar elever från just den typen av diskriminering. Att eleverna endast gav exempel på mobbning mellan ungdomar kan ha sin förklaring i Paulina de los Reyes och Mats Wingborgs teori om oviljan att tolka utanförskap och särbehandling som diskriminering.<sup>71</sup> Det kan vara lättare för ungdomarna att koppla diskriminering till individuella egenskaper istället för till de stora

---

<sup>71</sup> de los Reyes & Wingborg, 2002, sid. 59ff

diskrimineringsgrupperna. de los Reyes och Wingborg menar att på detta sätt undviks den stigmatisering som kopplas till rollen som diskriminerad.<sup>72</sup>

### **Vem diskriminerar och vem blir diskriminerad**

Att diskriminering handlar om makt påpekade eleverna på olika sätt. Det handlade om allt från att vilja få sig själv att se bättre ut genom att trycka ner någon annan till att svenskar diskriminerar personer med utländsk härkomst för att svenskarna är i majoritet. Att en grupp människor diskriminerar för att de är i majoritet och för att de tillhör normen är något som flera elever tog upp. Paulina de los Reyes skriver att det finns en ordning som favoriserar vissa människor och normer. Hon ger ”svenskhet” som exempel och menar att det som inte innefattas i denna underordnas. För att ”svenskheten” ska vara stabil krävs det enligt henne en motpol exempelvis ”invandrarskap”. Detta leder enligt de los Reyes till att majoritetsbefolkningen anser sig ha rätt att ställa krav på avvikaren.<sup>73</sup> Elevernas svar visar på en insikt i denna ordning då de gav exempel på att ”svenskar” skulle vara utsatta i andra länder då de skulle vara i minoritet och inte tillhöra normen. Eleverna ansåg att inte tillhöra normen, som att klä sig annorlunda, vara funktionshindrad eller se annorlunda ut, är anledningar till att man kan bli diskriminerad. Detta kan jämföras med vad regeringens proposition skriver om vilka som ungdomar anser blir utsatta för diskriminering. Enligt propositionen säger ungdomarna att det är personer som är annorlunda, udda och avvikande som blir utsatta. Författarna till propositionen anser att det är föreställningen om normen som det normala som skapar avvikaren och föraktet mot denna.<sup>74</sup> Detta anser vi att man kan jämföra med de los Reyes teorier kring att majoritetsbefolkningen tror sig ha rätt att ställa krav på avvikaren. Normen behöver en motpol för att kunna vara en norm så som ”svenskhet” behöver ”invandrarskap”. Enligt ungdomarna är denna motpol till de som är normala de som är annorlunda. Ett tydligt exempel på uteslutningen av de som ses som annorlunda är när en elev sa: ”ingen vill ju umgås med någon som är handikappad”.

Eleverna pratade om att ”invandrare” tillsammans med funktionshindrade och kvinnor är de som blir mest utsatta för diskriminering. Detta är något som tidigare forskning

---

<sup>72</sup> *ibid.*

<sup>73</sup> de los Reyes sid.235ff

<sup>74</sup> Regeringens prop. 2005/06:38 sid. 101

om vad ungdomar anser att diskriminering är också visar på. Psykologerna Dominique Jassy och Ingela Flodén-Nilsson ger exempel på detta.<sup>75</sup> Endast en av de elever vi pratade med tog upp att det inom gruppen ”invandrare” finns vissa som är mindre utsatta än andra. Hen gav danskar som exempel. De los Reyes problematiserar just att när man pratar om diskriminering diskuterar man ofta utifrån utgångspunkten att kategorier så som invandrare och kvinnor är fixerade. Hon skriver att problemet med detta blir att man inte ser vilka som är privilegierade inom dessa grupper.<sup>76</sup> Det är detta som eleven lagt märke till. Detta är något som varken lagen eller de olika ombudsmännen problematiserar. De pratar om diskrimineringsgrunderna som skilda kategorier utan att ta hänsyn till att det finns hierarkier inom grupperna eller mellan dem. Per Norberg ger ett exempel på detta då han kritiserar att diskriminering på grund av kön endast gäller mellan man och kvinna och inte mellan exempelvis kvinna och kvinna.<sup>77</sup> Christensen har en förklaring till varför diskrimineringslagar inte problematiserar hierarkier inom grupper då hon skriver att kategorierna inom diskrimineringslagar som kön, sexualitet och etnicitet ska vara neutrala. Något som innebär att den grupp som är i majoritet inom de olika kategorierna, exempelvis heterosexuella, även skyddas av diskrimineringslagen. Detta beror på att en grupp inom kategorierna inte ska pekas ut som extra utsatt.<sup>78</sup> Sett utifrån Christensens påståenden är det kanske inte konstigt att eleverna eller lagarna inte problematiserar hierarkier inom grupper.

De elever som vi intervjuade kan däremot se att det finns hierarkier mellan de olika diskrimineringsgrunderna då de pratade om vissa grupper som mer utsatta än andra. En av dem svarade att man kan tillhöra många grupper samtidigt till exempel kan man vara både kvinna och ha utländskt ursprung. Paulina de los Reyes och Diana Mulinari menar att kategorier som kön, klass och etnicitet inte kan särskiljas från varandra utan de verkar alltid tillsammans i skapandet av maktrelationer.<sup>79</sup> Enligt de los Reyes riskerar en diskussion om diskriminering som inte tar hänsyn till detta att reproducera maktordningar.<sup>80</sup> Utifrån de los Reyes resonemang finns det då risk att lagen

---

<sup>75</sup> Jassy & Flodén-Nilsson, 2004 sid. 30ff

<sup>76</sup> de los Reyes sid. 239ff

<sup>77</sup> Norberg, 2000 sid. 76

<sup>78</sup> ibid. sid. 39-41

<sup>79</sup> de los Reyes & Mulinari 2005, sid. 24

<sup>80</sup> de los Reyes sid. 239ff



reproducerar diskriminering istället för att motverka, vilket eleven med sitt uppmärksammande inte gör.

### **Hur vet man att man är diskriminerad?**

Det är få elever som gav förklaringar på hur man vet att man är diskriminerad men när elever brukar våld mot varandra är något som ges som ett konkret exempel. Att det är få elever som kunde förklara hur man vet att man är diskriminerad kanske inte är konstigt då själva diskrimineringsbegreppet är svårt att definiera. Exempelvis kopplade många av eleverna samman diskriminering och mobbning vilket vi nämnt ovan. Som sagt ligger mobbning under ”annan kränkande behandling” vilket är ett stort område. Det står i de olika ombudsmännens rapport att denna diskrimineringsgrund är till för att fånga upp de elever som inte faller under de övriga diskrimineringsgrunderna.<sup>81</sup> Detta gör att diskriminering inom denna kategori blir något väldigt individuellt, vilket eleverna uppmärksammade. Propositionen till barn- och elevskyddslagen förklarar att för att kränkningar ska ses som ”annan kränkande behandling” måste de upprepas och ske under en viss tid.<sup>82</sup> Just denna upprepning av kränkande handlingar är något som eleverna pratade om som ett sätt att veta att man blir diskriminerad. Frågan vi ställer oss är då om man alltid vet varför man känner sig kränkt. En elev sa att man känner det på sig att man är kränkt men att man kanske inte vet om det är på grund av exempelvis sin könstillhörighet eller om det har med personligheten att göra. Propositionen förklarar att för att kunna bevisa att direkt diskriminering har skett ska ett jämförande mellan den personen som är utsatt och en person i jämförbar situation ske. Frågan är vem det är som är den personen som är i jämförbar situation. Lagen säger att det inte behöver vara en riktig person som man jämför med, men den måste ha en annan könstillhörighet, annan etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning eller sexuell läggning.<sup>83</sup> Men som eleven sa kan det vara svårt att veta på vilken grund man blir diskriminerad och för att lagen ska vara effektiv måste man veta vilken kategori man tillhör och identifiera sig med denna. Detta kan också vara en anledning till att eleverna gav exempel på annan kränkande behandling när de skulle förklara diskriminering.

---

<sup>81</sup> Förebygga diskriminering och främja likabehandling i skolan sid. 11

<sup>82</sup> Regeringens prop. 2005/06:38 sid. 102

<sup>83</sup> ibid. sid. 95

Christensen skriver att diskrimineringslagar och likabehandlingslagar är uppbyggda med principen att lika fall ska behandlas lika. Enligt henne finns det en referensgrupp vars normer är gällande.<sup>84</sup> Vem det är som har makten att definiera dessa referensgrupper problematiserar de los Reyes då hon skriver att diskriminering och makten att diskriminera bärs upp av föreställningar om det normala i motsats till det avvikande. Hon ifrågasätter om de positioner med tolkningsföreträde är neutrala när det gäller att tolka personers erfarenheter, integritet och upplevelser. Detta innebär att andra sätter upp ramar för hur du måste definiera dig själv. Detta innebär att det krävs erfarenheter och handlingar som kan placeras in i olika kategorier som etnicitet, kön eller sexualitet m.m. för att man ska kunna urskilja vad det handlar om för diskriminering.<sup>85</sup> Sett utifrån detta är det förståeligt om eleverna inte kunde ge exempel på hur man vet att man blir diskriminerad. Som vi redan påpekat pratade eleverna om individuella erfarenheter och någon sa att det är upp till var och en att tala om att man blivit kränkt. de los Reyes ställer sig frågan vem det är som bestämmer att vissa handlingar, händelser och ord är diskriminering och vem som har rätten och möjligheten att definiera detta.<sup>86</sup> Att eleverna ansåg att den som blir kränkt själv ska definiera diskrimineringen blir då problematiskt då alla inte kan identifiera sig med de ramar som är uppsatta för diskriminering. de los Reyes skriver också att synen på diskriminering inte är något statiskt utan att den förändras över tid, vilket några elever påpekar. En av eleverna tog upp att synen på könsdiskriminering har förändrats för att det har uppmärksammats mer den senaste tiden. En annan pratade om att diskriminering av etniska grupper är vanligare bland äldre eftersom de inte vuxit upp med dessa. Även detta är ett exempel på att eleven tänkte kring diskriminering som något föränderligt.

### **Vad pratar eleverna inte om?**

Julén skriver att: ”Makten att definiera innehåller också samtidigt makten att *inte* definiera. Makten att tala innefattar också makten att tåga”.<sup>87</sup> Hon skriver att konsekvensen av detta blir att vissa grupper osynliggörs och inte diskuteras.<sup>88</sup>

Eleverna pratade om funktionshinder, etnisk tillhörighet och kön som de kategorier

---

<sup>84</sup> Christensen. sid. 36

<sup>85</sup> de los Reyes. sid. 247

<sup>86</sup> *ibid.* sid. 246

<sup>87</sup> Julén, 2000, sid. 138

<sup>88</sup> *ibid.*

som oftast är anledning till diskriminering. Diskrimineringsgrunderna religion och annan trosuppfattning samt sexuell läggning nämndes men det lades inte något större fokus på dem. Att sexualitet inte diskuteras av ungdomar kan vi se i Dominique Jassys och Ingela Flodèn-Nilssons undersökning om ungdomars syn på diskriminering.<sup>89</sup> Vad är det då som eleverna inte tog upp alls i intervjuerna? Eftersom eleverna inte gick djupare in på någon av diskrimineringsgrunderna förutom kön är det svårt att se vilka som glöms bort inom dessa. När eleverna pratade om kön diskuterade de diskriminering utifrån begreppen man och kvinna. Transpersoner som också ingår i kategorin kön diskuterades inte alls. Att vissa former av underordning ses som viktigare än andra inom de olika diskrimineringskategorierna lyfter de los Reyes fram. Vilket vi kan se att detta har hänt i detta fall.

Endast en elev nämnde att lärare kan diskriminera elever. Eleverna pratade mest om diskriminering mellan varandra och nämndes vuxna är det i när dessa diskriminerar andra vuxna. Det är svårt att se vilka som det inte pratas om inom kategorin annan kränkande behandling eftersom den är så pass bred och rymmer många typer av kränkningar. Indirekt diskriminering nämns inte alls.

Om eleverna inte har fått någon undervisning eller haft någon diskussion om diskriminering är det inte konstigt om de pratade om det som de själva har erfarenheter av. Att eleverna inte talade om indirekt diskriminering och lyfte fram vissa grupper framför andra kan bero på detta. Ett exempel är när en elev talade om diskriminering av personer med utländsk härkomst och hänvisade till ett teveportage. Eleven har fått kunskaper om fenomenet genom att lyssna på någon annan. de los Reyes skriver att det behövs en djupare förståelse för hur komplex makten är för att man ska få reda på och kunna synliggöra diskriminering och det verkar som att eleverna på egen hand får införskaffa sig denna förståelse.

---

<sup>89</sup> Jassy & Flodèn-Nilsson

## 5. Avslutande diskussion

Vi är medvetna om att vi i analysen och teorikapitlet pratat mycket om etnisk tillhörighet och kön och att diskrimineringsgrunderna sexuell läggning, religion och annan trosuppfattning och funktionshinder har kommit i skymundan. Detta beror framförallt på att teorierna som vi använt oss av främst använt sig av kategorierna kön och etnicitet som exempel. Något vi märkte när vi undersökte forskningsfältet var just att diskriminering främst kopplades till etnicitet. Vi vill därför poängtera att vi anser att vår teori är användbar trots att den fokuserar på vissa grupper. Vi menar att den fungerar även om man tillämpar den tillsammans med andra kategorier.

Vi tycker att vår metod var bra för vår uppsats men det skulle vara spännande att i framtiden göra en större liknande undersökning bland ungdomar för att ännu mer utröna vad de anser om diskriminering. Eftersom de elever vi intervjuade inte pratade någonting om direkt och indirektdiskriminering vore det intressant att se vad andra ungdomar anser om detta. Vi inser att det måste finnas, fast vår undersökning inte pekade på det.

Sammanfattningsvis kan vi se att eleverna har mycket tankar kring vad diskriminering är. De har ganska stor koll på vilka diskrimineringsgrunder som ingår i lagen men det läggs inte lika stor fokus på alla. Att transpersoner helt faller ur diskussionen om diskriminering med eleverna anser vi är oroande. Om vissa kategorier helt faller bort i diskussionen om diskriminering hur effektiv blir då lagen och framförallt vem är den till för? Att inte se till att vissa grupper är privilegierade och att det finns maktstrukturer inom och mellan de olika diskrimineringskategorierna tror vi kan ge konsekvenser för dem som är mest utsatta för diskriminering. Tanken är sympatisk med neutrala lagar men eftersom vi lever i ett samhälle där det de facto finns strukturer och maktrelationer som påverkar människors möjligheter så blir frågan om neutraliteten fyller sin funktion.

Något som intersektionalitetsteorier tar upp som en kategori som andra kategorier inte kan stå fria från är klass. Det finns ingen diskrimineringslag som skyddar mot diskriminering på grund av socialt ursprung, vilket vi anser är beklagligt. Jassys och

Flodèn-Nilssons undersökning visar att ungdomar diskuterar diskriminering i förhållande till detta. De elever vi intervjuat pratar däremot inte om det. Att klass inte ses som en diskrimineringsgrund kan vara ännu en förklaring till att man inom lagen inte diskuterar hierarkierna inom och mellan grupperna. Om klass vore en diskrimineringsgrund skulle kanske diskussionen komma upp om vem som har tolkningsföreträde inom dessa. Vi håller med Diana Mulinari och Paulina de los Reyes när de skriver att klass, etnicitet, sexualitet, kön m.m. inte går att analysera som separata och oberoende kategorier. Vi tror också att om diskrimineringslagarna skulle ta hänsyn till detta skulle de som blir diskriminerade lättare kunna identifiera sig med grupperna och fler som är utsatta skulle kunna stiga fram. Här har skolan en viktig uppgift. Vi kan inte förvänta oss att elever vet vad diskriminering är om de inte fått möjlighet att diskutera och problematisera begreppets innebörd. Men då inte ens lagstiftarna för denna diskussion kan man då begära att skolan ska göra det? Diskrimineringsbegreppet är något som måste börja diskuteras och vi tror att med hjälp av teorier om intersektionalitet skulle man komma långt.

## 6. Källförteckning

### Offentligt tryck

Lag (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever.

JämO, DO, HomO & BO, 2008. *Förebygga och främja diskriminering och likabehandling.*

Regeringens proposition 2005/06:38, *Trygghet, respekt och ansvar- om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever.*

FN:s konvention om barnets rättigheter, Art. 2 Icke-diskriminering.

### Litteratur

Christensen, Anna, 2000. *Strukturella aspekter på diskrimineringslagstiftning och normativa förändringsprocesser.* I Ann Numhauser-Henning red. 2002. Perspektiv på likabehandling och diskriminering. Lund: Juristförlaget Lund.

de los Reyes, Paulina, 2005. *Intersektionalitet, makt och strukturell diskriminering.* I Paulina de los Reyes & Masoud Kamali red. 2005. Bortom Vi och Dom- Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering. SOU 2005:41 Stockholm: Norstedt.

de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana, 2005. *Intersektionalitet – Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap.* Malmö: Liber.

de los Reyes, Paulina & Wingborg, Mats, 2002. *Vardagsdiskriminering och rasism i Sverige- En kunskapsöversikt.* Integrationsverket.

Hägerström, Jeanette, 2004. *Vi och dom och alla dom andra på Komvux – etnicitet, genus och klass i samspel.* Lund: Sociologiska institutionen.

Jassy, Dominique & Flodèn-Nilsson, Ingela, 2004. *Ungdomars uppfattning av diskriminering - Utifrån barnkonventionens artikel 2.* Lund: Institutionen för psykologi.

Julén, Jenny, 2000. *Ett välsignat tillstånd? Om diskriminering av gravida arbets sökande.* I Ann Numhauser-Henning red. 2002. Perspektiv på likabehandling och diskriminering. Lund: Juristförlaget Lund

Letherby, Gayle, 2003. *Feminist research in theory and practice.* Buckingham, Philadelphia: Open University Press.

- Norberg, Per, 2000. *Den sociala marknadsrätten*. I Ann Numhauser-Henning red 2002. Perspektiv på likabehandling och diskriminering. Lund: Juristförlaget Lund
- Reinharz, Shulamit, 1992. *Feminist methods in social research*. Oxford: Oxford university press.
- Tanesini, Alessandra, 1999. *An introduction to feminist epistemologies*. Malden, USA: Blackwell Publishers.
- Widerberg, Karin, 2002. *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

### **Intervjuer**

Intervjuerna genomfördes den 14- och 15 april, 2008 och finns transkriberade i sin helhet.